

KORUPCIJA KAO OBLIK FINANSIJSKE PREVARE I NJENA ZASTUPLJENOST U SRBIJI

UVOD

Finansijske prevare i malverzacije predstavljaju globalni problem. *Association of Certified Fraud Examiners* razvila je sistem klasifikacije prevara i zloupotreba, koji je poznat kao drvo prevara. Prema ovoj klasifikaciji, postoje tri kategorije profesionalnih prevara: zloupotreba imovine, korupcija i prevare u finansijskim izveštajima (prezentovanje falsifikovanih finansijskih izveštaja). (3, 10) Ovi oblici zloupotreba postoje u svim zemljama sveta, ali zemlje sa nedovoljnom razvijenošću finansijskih tržišta, lošim institucionalnim okvirom za nadzor nad kvalitetom finansijskog izveštavanja i niskim životnim standardom predstavljaju pogodan ambijent za njihovu širu rasprostranjenost.

Korupcija je fenomen koji civilizacija doživljava i pokušava da prevaziđe hiljadama godina unazad. (12, 30) Korupcija se najčešće odnosi na praksu podmićivanja, kronizma i nepotizma. Negativna konotacija i štetnost ovih praksi proizilazi iz očigledne zloupotrebe moći. (10, 25) Postoje različite definicije pojma korupcije, ali pojedini autori, pa i Svetska banka, često ističu da u proučavanju korupcije treba sagledati uzroke i posledice korupcije koje variraju od zemlje do zemlje, u zavisnosti od društvenih, ekonomskih i političkih uslova. Iako su prevare i korupcija globalno prisutne, stopa nosilaca javnih funkcija u zemljama u razvoju koji počinje neki od oblika finansijskih zloupotreba je na veoma alarmantnom nivou. (13, 29) Republika Srbija i zemlje regiona još uvek prolaze kroz proces tranzicije, a na putu oslobađanja iz socijalističkog režima sprovedeno je mnogo reformi, od kojih mnoge nisu privedene kraju. Kao ni mnogi drugi segmenti, tako ni sistem finansijskog izveštavanja i

REZIME

Gljučne reči: korupcija, finansijske prevare, šteta, računovodstvo, revizija.

Korupcija podrazumeva zloupotrebu moći u cilju sticanja lične koristi ili koristi za drugoga. Istraživanja pokazuju da zemlje sa višim stepenom korupcije imaju sporiji ekonomski razvoj, izraženije siromaštvo i nejednakost, lošije korišćenje resursa, niže investicije i veću političku nestabilnost. Korupcija utiče na poslovnu nesigurnost, slabi razvoj privrede, a pored toga, ugrožava društvena uverenja i poverenje javnosti u sistem. U Srbiji su učinjeni napori da se korupcija svede na što je moguće manju meru, međutim, ta nastojanja još nisu dala dovoljno dobre rezultate, te se može smatrati da je ovo jedan od gorućih problema domaće ekonomije.

dalje ne funkcioniraju zadovoljavajuće. U ovim zemljama nisu u potpunosti izgrađene institucije koje kontrolišu kvalitet finansijskog izveštavanja, a Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja i Međunarodni standardi revizije, i pored toga što su usvojeni i prihvaćeni, ipak se u potpunosti ne primenjuju. Takođe, osnovna suština institucije društva i države je delimično narušena slabim poverenjem građana u demokratske institucije, što je posledica niza događaja koji su se odvijali u poslednje dve decenije na ovim prostorima, pa je svest o profesionalnoj i građanskoj odgovornosti na niskom nivou. Pranje novca i utaje poreza dovode do smanjenja nacionalnog dohotka zemlje, koja se suočava sa problemom nedovoljnih finansijskih sredstava za borbu protiv korupcije. Dakle, korupcija je štetna po sve građane, preduzeća i celu nacionalnu ekonomiju jer usporava rast, smanjuje investicije i povećava siromaštvo, što je izuzetno pogubno u tranzicionim zemljama kakva je Srbija. Prethodno navedeno ističe potrebu izučavanja korupcije i jačanja mera za njeno suzbijanje, kako bi borba protiv korupcije bila efikasnija.

ULOGA RAČUNOVODSTVA I REVIZIJE U OTKRIVANJU PREVARA

Računovodstvena profesija je jedna od najznačajnijih u poslovnoj preduzeća i privrede u celini. Savremeno poslovanje nemoguće je zamisliti bez finansijskog izveštavanja koje ima istoriju dugu više od 170 godina. Osnovni cilj finansijskog izveštavanja je da na transparentan i jasan način prikaže sve transakcije koje nastaju u poslovanju preduzeća i ukaže na koji način ove transakcije utiču na imovinski, finansijski i prinosni aspekt preduzeća.

Retrospektivna provera finansijskih podataka je zadatak revizije. Po otkrivanju netačnih informacija ili pogrešnih interpretacija, eksterni revizor treba da navede menadžment da ukloni te netačnosti iz finansijskih izveštaja pre nego što finansijski izveštaji postanu dostupni računovodstvenoj javnosti. Druga mogućnost je da revizori skrenu pažnju investitorima da se ne oslanjaju na informacije iz finansijskih izveštaja objavljivanjem mišljenja sa rezervom ili negativnog mišljenja. Najprihvatljivija definicija revizije je ona koju je dao Komitet za osnovne revizijske koncepte Američkog udruženja računovođa: „Revizija je sistematičan postupak objektivnog prikupljanja i procene dokaza u vezi sa izjavama o poslovnim aktivnostima i događajima, da bi se utvrdio stepen podudarnosti između izjava i utvrđenih kriterijuma, kao i prezentovanje rezultata zainteresovanim korisnicima.” (2, 2) Namena revizorskog mišljenja je da finansijskim izveštajima podigne nivo kredibiliteta i verodostojnosti informacija o preduzeću. Međutim, revizor ne daje apsolutnu garanciju da grešaka i prevara nema.

Računovodstvene tehnike su moćan alat otkrivanja prevara.

rezervom ili negativnog mišljenja. Najprihvatljivija definicija revizije je ona koju je dao Komitet za osnovne revizijske koncepte Američkog udruženja računovođa: „Revizija je sistematičan postupak objektivnog prikupljanja i procene dokaza u vezi sa izjavama o poslovnim aktivnostima i događajima, da bi se utvrdio stepen podudarnosti između izjava i utvrđenih kriterijuma, kao i prezentovanje rezultata zainteresovanim korisnicima.” (2, 2) Namena revizorskog mišljenja je da finansijskim izveštajima podigne nivo kredibiliteta i verodostojnosti informacija o preduzeću. Međutim, revizor ne daje apsolutnu garanciju da grešaka i prevara nema.

Greška je nenameran propust ili pogrešan iskaz koji predstavlja matematičke greške, pogrešnu interpretaciju informacija, propuste ili pogrešno primenjivane računovodstveno-revizorske politike i standarde i slično. Sa druge strane, prevara sadrži nameru, to je lažan čin obmane korisnika informacija. (5, 74) Posebnu grupu prevara u poslovnom svetu čine prevare tzv. belih okovratnika, koje podrazumevaju različite šeme prevara, falsifikovanje i druge radnje učinjene od strane pojedinaca, kao što su pronevera, računovodstvene manipulacije, podmićivanje i drugo. (18, 8)

MOGUĆNOSTI OTKRIVANJA KORUPCIJE U POSTUPKU RAČUNOVODSTVA I REVIZIJE

Korupcija je veoma složena pojava i može se pojaviti na različitim nivoima. Obično se pravi razlika između velike i administrativne (sitne) korupcije, pri čemu se velika korupcija odnosi na podmićivanje koje utiče na zakonodavstvo i donosiocima politike, dok se sitna korupcija odnosi na nelegalne aktivnosti koje se događaju u kontaktu državnih službenika i stanovništva. Takođe, korupcija se može dogoditi u svakoj organizaciji, nezavisno od veličine, tipa organizacije i industrije kojoj pripada. Problem otkrivanja korupcije ima dve strane: prvo, saznanje o počinjenom nelegalnom postupku imaju lica koja su ga počinila, a drugo, u ovom postupku obe strane imaju određene koristi, pa ni jednoj od njih nije u interesu da se za takvu radnju sazna.

Korupcija je oblik finansijske kriminalne radnje koja se često ne može otkriti uz pomoć računovodstvenih instrumenata, ali ipak u velikom broju literature svrstava se u kategoriju finansijskih kriminalnih radnji, zbog svoje posredne veze sa finansijskim izveštavanjem. U slučaju korupcije, računovodstvo može dati samo određene naznake o njenom postojanju, s obzirom da se pojavni oblici korupcije realizuju kroz konflikt interesa, ekonomskog iznuđivanja i ucena, o kojima često ne postoje dokumentovani dokazi. U finansijskim izveštajima može doći samo do materijalno značajnih pogrešnih iskaza koji su posledica koruptivnog ponašanja, ali je otkrivanje korupcije najteže. Na primer, često favorizovanje ili privilegovanje jednog dobavljača pri izmirenju obaveza može dati naznake o postojanju korupcije, ali nikako ne može biti siguran dokaz. Načini računovodstvenog otkrivanja korupcije mogu biti različiti. Na primer, pri otkrivanju korupcije koristi se sortiranje transakcija prema dobavljačima i ispitivanje neuobičajenog prometa, istraga u vezi sa dobavljačima i njihov odnos sa zaposlenima, provera ugovora i odobrenih faktura, provere sprovođenja postupka tendera i druge.

U najvećem broju slučajeva, ne postoje dokumentovani tragovi postojanja korupcije. Iz ovih razloga, često se pravosudnim

Prva briga počinioca korupcije je sistematsko utiranje tragova.

*Transparentnost – faktor
stišavanja korupcije*

organima, kriminalističkim službama i specijalizovanim agencijama, u cilju prikupljanja dokaza, daje mogućnost nadzora i tajnog snimanja telefonskih razgovora i optičkih snimanja lica za koje se sumnja da su učesnici u korupciji. Pošto ovakvi postupci nisu dostupni revizorskoj profesiji, otkrivanje korupcije od strane revizora uglavnom se svodi na traženje simptoma i nagoveštaja korupcije, a ne na prikupljanje dokaza. (9, 35) Revizori tokom ispitivanja finansijskih izveštaja mogu naići na situacije u kojima postoje naznake pojave korupcije, a svoja mišljenja mogu proslediti agencijama na dalju proveru. Podizanje nivoa transparentnosti putem sastavljanja i prezentacije kvalitetnih i jasnih finansijskih izveštaja može uticati na smanjenje korupcije. Transparentnost u radu preduzeća i organa javne vlasti jedan je od osnovnih uslova za smanjenje korupcije, jer se korupcija uglavnom javlja u uslovima smanjene transparentnosti, gde se informacije kriju od javnosti ili institucija koje kontrolišu rad preduzeća, funkcionera ili javnog sektora. Naravno, u pojavi ili smanjenju korupcije bitnu ulogu imaju sistemi internih kontrola preduzeća.

Problem u sprečavanju prevara u domaćoj ekonomiji predstavlja odsustvo forenzičke revizije. Suština forenzičke revizije i računovodstva je primena računovodstvenih funkcija i veština u dokazne svrhe, u dokumentovanom obliku ili iskazno, ili u oba oblika. Praksa forenzičkog računovodstva prožima se sa zakonom u dva pravca: istraga ponašanja, obično u vezi sa kršenjem zakona, što je i fokus angažovanja forenzičkog računovođe; i kroz procedure koje utiču na rad računovođa. (4, 537) Forenzika treba da predvidi koliki je nivo korupcije u zemlji, u delatnosti u okviru koje preduzeće posluje, a na osnovu toga dalje treba da predvidi nivo rizika za konkretno preduzeće.

U ovom momentu malo je verovatno da će forenzička revizija dobiti ulogu koja joj pripada jer, za razliku od eksterne revizije, u Srbiji ne postoji ni zakonska ni jasno definisana stručna regulativa. U Srbiji je 2011. godine održan kurs o korišćenju forenzičkog računovodstva u finansijskim istragama za tužioce, u organizaciji Misije OEBS-a u Srbiji i Ministarstva pravde SAD. Da forenzičko računovodstvo i revizija imaju sve veći značaj, ukazuje i činjenica da se formira sve više institucija za borbu protiv korupcije i otkrivanje prevara. Primer ovakvih nastojanja da se finansijske prevare otkriju i novčani tok dovede u regularne tokove je osnivanje European Antifraud Office (OLAF) organizacije koja je nezavisno telo Evropske komisije, odnosno najviši izvršni organ Evropske unije. Razlike između eksterne revizije i forenzičke revizije su velike, pa se može zaključiti da se radi o dve različite discipline, mada danas vlada mišljenje da je forenzička revizija samo specijalizovana oblast eksterne revizije. (19, 68)

MERE ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE U SRBIJI

Korupcija je jedna od najvećih prepreka ekonomskom i društvenom napretku svih ekonomija sveta. Još 1988. godine Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala proklamovala je da je pranje novca (i korupcija) ilegalna radnja. Korupcija se smatra protivzakonitom radnjom i osuđuje se u skoro svim zemljama, a obim nacionalnih i međunarodnih zakona o suzbijanju korupcije konstantno su u porastu.

Velike malverzacije i prisutnost korupcije na najvišem nivou u kompanijama koje su nekada slovile kao veoma ugledne, kao što su Enron, WorldCom, Xerox, Andersen, Adelphia, Tyco, i Global Crossing, ali i u slučajevima rada senatora Paul Sarbanes i kongresmena Mike Oxley, može se reći da su bile jedne od inicijalnih kapisla za donošenje ozbiljnih zakona po pitanju jačanja korporativne odgovornosti. U tom periodu, tačnije 30. jula 2002. godine donet je i potpisan Sarbanes-Oxley Act (Sarbejns-Oksijev zakon), koji je imao za cilj kažnjavanje korporativnih i računovodstvenih prevara i korupcije, osiguravanje pravde za pogrešno ponašanje i zaštitu interesa radnika i akcionara. (20, 1) Kasnije je Evropska unija izvršila izmene Osme direktive, a na internacionalnom nivou je 2005. godine ustanovljen Odbor za nadzor javnog interesa koji vrši nadzor i kontroli rada IFAC-a: The International Federation of Accountants. (5, 72) Od tada se na evropskom i globalnom nivou velika pažnja posvećuje izmenama i prilagođavanju propisa, ali i njihovom efikasnijem sprovođenju.

Srbija primenjuje antikorupcijsku strategiju od 2005. godine, kada je, odlukom Narodne skupštine usvojena Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije. Suzbijanje finansijskih prevara je jedan od prioriteta Republike Srbije u borbi protiv pranja novca, korupcije i drugih oblika finansijskog kriminala, a sve u pravcu stvaranja konkurentnijeg, ekonomski stabilnijeg i povoljnijeg okruženja. U Srbiji deluje Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (SBPOK) u okviru MUP-a Republike već više od decenije, a 2009. je formirana i Agencija za borbu protiv korupcije kao samostalni državni organ. Republika Srbija je u cilju borbe protiv finansijskih prevara i kriminala do sada načinila određene korake: sprovedene su obuke o finansijskim istragama, osnovana je Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom, osnovana je jedinica za finansijske istrage u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, osnovana su posebna odeljenja za borbu protiv korupcije u Republičkom javnom tužilaštvu, apelacionim i višim javnim tužilaštvima, a doneti su i određeni zakoni: Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela i Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.

Međutim, podaci o još uvek visokom stepenu korupcije i finansijskog kriminala u Srbiji, ukazuju na neefikasnost nacionalne borbe i na nedovoljne krajnje efekte i rezultate rada.

U Srbiji je oko polovine svih javnih subjekata (2.112 od ukupno 4.483) izgradilo planove integriteta do aprila 2013. godine, iako Zakon o borbi protiv korupcije ne propisuje sankcije zbog neusvajanja planova. Agencija za borbu protiv korupcije pokreće inicijative za izmene i donošenje propisa u oblasti suzbijanja korupcije, a u tom smislu saraduje sa drugim državnim organima i institucijama. Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije za period od 2013. do 2018. godine naglašava obavezu svih organa koji predlažu propise da izvrše analizu efekata na korupciju u procesu izrade propisa, na osnovu metodologije koju je razvila Agencija. (11, 432)

Donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine, koja na sveobuhvatni način unapređuje sprovođenje finansijskih istraga, predstavlja značajan korak ka stvaranju efikasnog i proaktivnog alata za otkrivanje i kažnjavanje finansijskog kriminala u cilju unapređenja dosadašnjeg rada u ovoj oblasti u Srbiji. Cilj strategije je proaktivno i kontinuirano sprovođenje borbe protiv sistemske korupcije, finansijskog kriminala, pranja novca i finansiranja terorizma.

U stvaranju dobrog okruženja za suzbijanje prevara uključene su i međunarodne institucije, kao što su Svetska banka, Međunarodna federacija računovođa, Evropsko udruženje računovođa, Odbor za međunarodne standarde finansijskog izveštavanja, Međunarodna organizacija Komisija za hartije od vrednosti i druge.

Ministarstvo pravde je u septembru 2014. godine formiralo Radnu grupu za izradu Strategije finansijskih istraga, a u januaru 2015. godine formirana je Radna grupa za pripremu teksta radne verzije Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije.

Očekuje se da Republika Srbija u narednom periodu sprovodi antikorupcionu politiku koja podrazumeva sprovođenje donetih zakona i akcionog plana protiv korupcije koji se zasniva na nacionalnoj strategiji za borbu protiv korupcije, da poštuje i sprovodi preporuke Grupe zemalja protiv korupcije (u prva tri kruga evaluacije dobijeno je oko 40 preporuka i skoro sve su sprovedene), kao i da ispunjava obaveze koje proizilaze iz međunarodnih konvencija o korupciji. Prema Izveštaju o evaluaciji Srbije u okviru četvrtog kruga evaluacije, koji je usvojen od strane GRECO u junu 2015. godine, Republika Srbija je ostvarila napredak u stvaranju regulatornog i institucionalnog okvira za borbu protiv korupcije, ali još mnogo elemenata nedostaje kako bi sistem dobro funkcionisao i kako bi se smanjio jaz između zakona i onog što se događa u praksi. U Srbiji se još uvek sprovode reforme, tako da je korupcija delimično ublažena, ali

je i dalje na visokom nivou. Izveštaj o Evaluaciji Srbije u okviru petog kruga evaluacije još nije objavljen. (8, 7)

ZASTUPLJENOST KORUPCIJE U SRBIJI

ACFE je u svom izveštaju za 2016. godinu prikazala analizu za 2.410 slučajeva profesionalnih prevara iz 114 zemalja širom sveta. U ovoj studiji pronevera imovine se javlja u čak 83% slučajeva, ali izaziva prosečno najniže gubitke u iznosu od 125.000 dolara. Sa druge strane, prevare u vezi sa finansijskim izveštajima se javljaju u 10% slučajeva, a uzrokuju prosečne gubitke u iznosu od 975.000 dolara. Korupcija se javlja u 35,4% slučajeva sa prosečnim gubitkom u iznosu od 200.000 dolara. (3, 4) Veoma značajno u analizi korupcije je podatak da se u čak 23,6% slučajeva pronevera imovine i korupcija javljaju zajedno. (3, 13) Male organizacije su češće žrtve prevara u odnosu na velike kompanije, jer njima posebno nedostaju kontrolne aktivnosti za sprečavanje prevara, sem u slučaju korupcije gde je obrnuta situacija.

Stepen korupcije je daleko viši u manje razvijenim zemljama, nego u razvijenim zemljama sa čvršćom regulativom i efikasnijim zakonodavstvom. U Srbiji se dovode u pitanje mnoge privatizacije koje su sprovedene u prethodnim decenijama. Iz tog razloga, ali i mnogih drugih koji su se dogodili u našoj zemlji prethodnih decenija, poverenje investitora i cele javnosti u finansijski i privredni sistem je na veoma niskom nivou. Procenjuje se da je Srbija u periodu od 2002. do 2011. godine bila četvrti najveći izvornik ilegalnog kapitala u Evropi i 15. najveći u svetu. (6, 32) Prema indeksu percepcije korupcije, Republika Srbija je 2016. godine bila na 72. mestu od ukupno 176 zemalja sveta, a kretanje indeksa za prethodnih pet godina i rangovi zemalja u okruženju prikazani su u sledećoj tabeli.

U manje razvijenim zemljama stepen korupcije je daleko viši nego u više razvijenim.

Tabela 1. Zastupljenost korupcije u zemljama u okruženju

Zemlja	Rang	Indeks (1-100)				
		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Slovenija	31	61	57	58	60	61
Hrvatska	55	46	48	48	51	49
Rumunija	57	44	43	43	46	48
Mađarska	57	55	54	54	51	48
Crna Gora	64	41	44	42	44	45
Srbija	72	39	42	41	40	42
Bugarska	75	41	41	43	41	41
Bosna i Hercegovina	83	42	42	39	38	39
Albanija	83	33	31	33	36	39
Makedonija	90	0	44	45	42	37

Izvor: prilagođeno prema (17)

Prema istraživanju sprovedenom od strane Republičkog zavoda za statistiku krajem 2012. godine nad uzorkom od 1.750 poslovnih subjekata iz Srbije, korupcija je jedan od značajnih faktora koji utiču na poslovno okruženje. Prema mišljenju čak 52,5% ispitanih poslovnih subjekata, korupcija predstavlja veoma jaku prepreku za uspešno poslovanje u Srbiji. (14, 43)

Prema istraživanju Svetske banke sprovedenom na uzorku od 360 preduzeća iz Srbije (196 malih, 112 srednjih i 52 velika preduzeća) 2013. godine, čak 11,7% preduzeća navelo je korupciju kao glavnu prepreku za svoje poslovanje. Prepreke sa većim stepenom prioriteta su jedino politička nestabilnost (28,7%) i poreske stope (16,1%). (15, 4)

70% anketiranih građana Srbije je izjavilo da je korupcija veoma ozbiljan problem u javnom sektoru.

Globalni barometar korupcije na osnovu istraživanja javnog mnjenja pokazuje da je 70% anketiranih građana Srbije izjavilo da je korupcija veoma ozbiljan problem u javnom sektoru, jer postoji velika povezanost političkih partija sa javnim i državnim službenicima, pravosuđem, medicinskim i zdravstvenim sektorom, a upravo ove institucije se smatraju za najkorumpiranije u domaćoj ekonomiji. (16, 2)

Prema istraživanju EU, na osnovu 50 intervjuua, došlo se do zaključka da čak 48% ispitanika smatra da je praksa podmićivanja i korupcije u Srbiji široko rasprostranjena. Uopšteno posmatrano, prosečno 51% ispitanika smatra da su podmićivanje i korupcija visoko zastupljeni u zemljama u razvoju. (7, 44)

Izveštaj o radu Agencije za borbu protiv korupcije za 2016. godinu navodi da je u oblasti kontrole imovine i prihoda funkcionera broj krivičnih prijava i inicijativa podnetih nadležnim državnim organima, u kojima se ukazuje na postojanje sumnje na korupciju, povećan za 29,27% u odnosu na prethodnu 2015. godinu. (1, 25) Takođe, broj zavedenih predmeta u oblasti sukoba intera povećan je za čak 64,43% u odnosu na 2015. godinu. (1, 15) Ovi podaci ne ukazuju nužno na povećanje korupcije, već mogu da znače da je rad institucija poboljšan po pitanju borbe za smanjenje korupcije, ali i da je svest građana o štetnosti korupcije na višem nivou i da su građani prepoznali rad i nadležnosti Agencije. U prilog drugoj pretpostavci govore podaci da je u 2016. godini primljeno 17,42% više prijava od građana nego prethodne godine, u oblasti sukoba interesa. Takođe, građani prijavljuju slučajeve sumnje na korupciju i u oblasti obrazovanja, ali i u mnogim drugim oblastima. (1, 15)

EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE – METODOLOŠKA PITANJA

Cilj rada je ispitivanje nivoa zastupljenosti korupcije i analiza stavova stanovništva Srbije po pitanju korupcije. Zbog značaja mišljenja građanja o stepenu prisutnosti korupcije, sprovedeno je istraživanje o njihovim iskustvima i mišljenjima, koje bi mo-

glo da pruže uvid u svest građanja o ovom problemu i o njihovom poverenju u sistem. U tom smislu postavljena je sledeća hipoteza:

H1: U Srbiji je stepen korupcije na visokom nivou i sreće se u velikom broju institucija, iako se čine napori za njeno smanjenje.

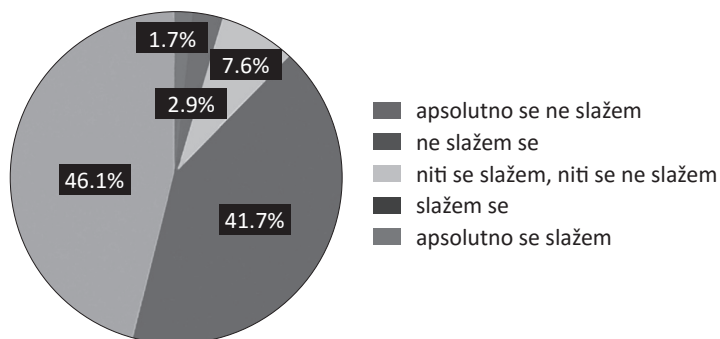
Testiranje navedene tvrdnje sprovedeno je kroz konkretno empirijsko istraživanje metodom anketiranja. Upitnik je sastavljen na srpskom jeziku i sadrži ukupno 10 pitanja. Istaživanje je sprovedeno u oktobru 2017. godine, a primenjena je metoda slučajnog odabira ispitanika. Ukupan broj ispitanika je 343.

Rezultati empirijskog istraživanja

U sprovedenoj anketi dobijeni su podaci o karakteristikama ispitanika koji se tiču starosti, obrazovanja i statusa zaposlenja. Starosna grupa ispitanika je sledeća: 17,8% ispitanika ima do 25 godina, 54,5% ispitanika ima od 25 do 35 godina, 14,9% ispitanika je u starosnoj grupi od 35 do 45 godina, 6,7% ispitanika je u starosnoj grupi od 45 do 55 godina, i 6,1% ispitanika je u starosnoj grupi od 55 do 65 godina. Od ukupnog broja ispitanika 60,1% ispitanika je zaposleno, a 39,9% ispitanika nije u radnom odnosu. Po pitanju obrazovanja, najviše ispitanika ima završenu srednju školu i to 31,8%, višu ili visoku školu ima 19,2%, fakultet – osnovne studije – ima 30% ispitanika, master ili magistarske studije 16,6% ispitanika, i završene doktorske studije 2,3% ispitanika.

Naredni grafikon pokazuje stavove stanovništva po pitanju visoke zastupljenosti korupcije u Srbiji. Najveći broj ispitanika, čak 158 ili 46,1%, apsolutno se slaže sa konstatacijom da je korupcija u Srbiji visoko zastupljena.

Grafikon 1. Stavovi ispitanika po pitanju visoke zastupljenosti korupcije u Srbiji

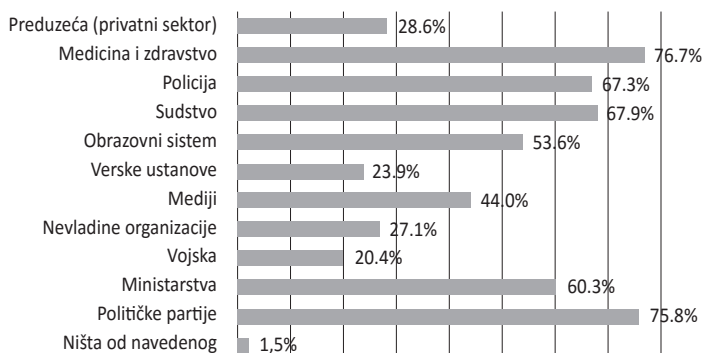

Izvor: autori

Kada je u pitanju mišljenje građana po pitanju promene nivoa korupcije u poslednje dve do tri godine, dobijeni su prilično nezadovoljavajući rezultati, odnosno najveći broj građana – čak 42% – veruje da je nivo korupcije ostao na istom nivou, a samo 2,9% ispitanika smatra da je nivo korupcije u ovom periodu mnogo smanjen. Ostali ispitanici imaju različite utiske: 14,6% misli da je nivo korupcije malo smanjen, 14,9% da je malo povećan, a čak 25,7% ispitanika smatra da je mnogo povećan.

Stavovi ispitanika po pitanju visoke zastupljenosti korupcije u različitim institucijama prikazani su na sledećem grafikonu. Ispitanici smatraju da su najkorumpiranije institucije: medicina i zdravstvo (263 ispitanika – 76,7%), političke partije (260 ispitanika – 75,8%), sudstvo i policija (233 i 231 ispitanik, odnosno 67,9% i 67,3%, respektivno). Samo pet ispitanika – 1,5% smatra da ni u jednoj od navedenih institucija korupcija nije visoko zastupljena.

Grafikon 2. Stavovi ispitanika po pitanju visoke zastupljenosti korupcije u institucijama Srbije

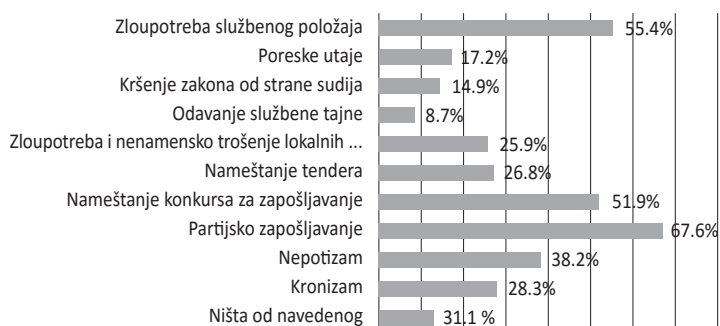

Izvor: autori

Značajno je napomenuti da od ukupnog broja ispitanika 64,7% se izjasnilo da nikada njihovi prijatelji, porodica ni sam ispitanik nisu dali mito nijednoj od naznačenih institucija u svom životu, odnosno 35,3% ispitanika da jesu. Što se tiče poslednjih godinu dana, 77,8% ispitanika ni njihove porodice i bliski prijatelji nisu davali mito, a 22,2% jeste.

Takođe, ispitanici su u istraživanju upitani sa kojim drugim oblicima korupcije su se susrećali u poslednjih godinu dana, nezavisno od toga da li su bili žrtva korupcije, učesnik ili svedok koruptivnog ponašanja. Rezultati su prikazani na sledećem grafikonu.

Grafikon 3. Oblici korupcije sa kojima su se ispitanici susretali u prethodnih godinu dana

Izvor: autori

Na osnovu grafikona, može se zaključiti da su se ispitanici najčešće susretali sa partijskim zapošljavanjem kao oblikom korupcije (232 ispitanika ili 67,7%), zloupotrebom službenog položaja (190 ispitanika ili 55,4%) i nameštanjem konkursa za posao (178 ispitanika ili 51,9%).

Po pitanju mehanizama za suzbijanje korupcije, 68,8% ispitanika smatra da je efikasnije sprovođenje zakona u budućem periodu potrebno unaprediti kako bi se suzbila korupcija, 54,2% ispitanika smatra da je neophodna veća uključenost građana, 48,1% ispitanika smatra da je neophodno jačati svest građana o negativnim posledicama korupcije, 46,4% građana smatra da su neophodni stroži zakoni, dok 2,9% ispitanika ne smatra da bilo koji od prethodnih mehanizama u budućnosti treba unaprediti kako bi se suzbila korupcija.

ZAKLJUČAK

Korupcija ugrožava institucionalnu suštinu države i pretil vrednostima širih međunarodnih zajednica, te nema sumnje da je ovo jedna izuzetno štetna pojava. Mnoge institucionalne i zakonske reforme u Srbiji su učinjene, ali neke još nisu privedene kraju. U određenim institucijama je pokazana volja za poboljšanjem stanja po pitanju zastupljenosti korupcije, međutim, postoje još uvek ranjive oblasti po ovom pitanju.

Analiza literature i izveštaja koji su objavljeni od strane domaćih i međunarodnih institucija pokazuju da je korupcija globalni problem, kao i da je korupcija visoko zastupljena u Srbiji. Takođe, rezultati istraživanja autora rada pokazuju da se građani Srbije često susreću sa korupcijom u različitim institucijama, i da su i sami često svedoci, učesnici ili žrtve korupcije. Ovi rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu, koja glasi: U Srbiji je stepen korupcije na visokom nivou i sreće se u velikom broju institucija, iako se čine napori za njeno smanjenje.

Proces evropskih integracija i težnja Srbije da postane članica Evropske unije doprinose da se u domaćem zakonodavstvu i institucijama događaju pozitivne promene po pitanju borbe protiv korupcije. U cilju jačanja evropskih vrednosti neophodan je još veći napor po pitanju postizanja veće transparentnosti i poboljšanja celokupnog poslovnog okruženja.

LITERATURA

1. Agencija za borbu protiv korupcije. (2017). *Izveštaj o radu za 2016. godinu*. Beograd. Preuzeto sa <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2017/03/Izvestaj-o-radu-2016-za-net.pdf>
2. American Accounting Association, Committee on Basic Auditing Concepts. (1973). *A statement of basic auditing concepts*, No.6. Sarasota: American Accounting Association
3. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE). (2016). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse*. Preuzeto sa <http://www.acfe.com/rtn2016.aspx>

4. Curtis, G. E. (2008). Legal and Regulatory Environments and Ethics: Essential Components of a Fraud and Forensic Accounting Curriculum. *Issues in accounting education*, 535–543
5. Đekić, M., Filipović, P., & Gavrilović, M. (2016). Forenzičko računovodstvo i finansijske prevare u svetu. *Ekonomija: teorija i praksa*, Vol. 9, Iss. 4, 71–86
6. Đurđević, D., & Stevanović, M. (2016). Redesigning of national strategy to combat corruption in Serbia in light of global and regional challenges. *Economic development and entrepreneurship in transition economies: Is free trade working for transitional and developing economies?* (str. 32–44). Belgrade: Faculty of economics, University of Banja Luka
7. Ernst & Young Global Limited. (2016). *14th Global Fraud Survey*. Preuzeto sa [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-fraud-survey-2016/\\$FILE/ey-global-fraud-survey-final.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-fraud-survey-2016/$FILE/ey-global-fraud-survey-final.pdf)
8. Group of States against Corruption (GRECO). (2015). *Fourth evaluation round: Evaluation report – Serbia*. Strasbourg. Preuzeto sa <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/serbia>
9. Grujić-Kalkan, M. (2012). Forenzička revizija u funkciji otkrivanja kriminalnih radnji. *Financing*, 2 (3), 30–37
10. Mulgan, R. (2012). *Corruption: Expanding the Focus*. Canberra: ANU Press
11. OECD. (2016). *Competitiveness in South East Europe: A Policy Outlook, Competitiveness and Private Sector Development*. Paris: OECD Publishing. Preuzeto sa <http://dx.doi.org/10.1787/9789264250529-en>
12. Pearson, Z. (2013). *Corruption and Anti-Corruption*. Canberra: ANU Press
13. Peshori, K. S. (2015). Forensic Accounting a Multidimensional Approach to Investigating Frauds and Scams. *International Journal of Multidisciplinary Approach & Studies*, Vol. 2, No. 3, 26–36
14. Republički zavod za statistiku. (2013). *Poslovanje, korupcija i kriminal u Srbiji: Uticaj korupcije i ostalih krivičnih radnji na poslovno okruženje*. Beograd. Preuzeto sa http://www.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/23/78/Korupcija_u_poslovnom_okruzenju.pdf
15. The World Bank. (2014). *Enterprise Surveys: Serbia Country Profile*. Preuzeto sa <http://www.enterprisesurveys.org/~media/GIAWB/EnterpriseSurveys/Documents/Profiles/English/serbia-2013.pdf>
16. Transparency International. (2014, March 21). *Serbia: Hopefully a new government renews the fight against corruption*. Preuzeto sa https://www.transparency.org/news/feature/serbia_hopefully_a_new_government_renews_the_fight_against_corruption
17. Transparency International. (2017). *Corruption Perceptions Index 2016*. Preuzeto sa https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
18. Vukadinović, P. (2016). Forenzička revizija: Teorijske refleksije i empirijske šeme prevara. *Revizor*, 19 (74), 7–21
19. Vukadinović, P., & Damjanović, A. (2016). Forenzička revizija: potreba ili izbor. *Revizor*, Vol. 73, 53–69
20. Wilson, R. A., La See, A., & Choo, K. (2004). An Accountant's Defining Moments: Questionable Corporate Practices Before & After the Sarbanes-Oxley Act of 2002. *Journal of Economic Crime Management*, Vol. 2, Iss. 2, 1–20.

CORRUPTION AS A FORM OF FINANCIAL FRAUD AND ITS INCIDENCE IN SERBIA

SUMMARY

Keywords: corruption, financial fraud, damage, accounting, auditing.

Corruption implies the abuse of power in the aim of gaining personal or someone else's benefit. Research have shown that countries with a higher level of corruption have a slower economic development, more extreme poverty and inequality, inadequate use of resources, lower investments and higher political instability. Corruption's got an impact on business uncertainty, weak economic development and, in addition, it threatens social beliefs and public's trust in the system. Serbia has made efforts to reduce corruption to the lowest possible level, however, these efforts haven't made good results yet, and hence we can say this is one of the burning issues for the domestic economy.